

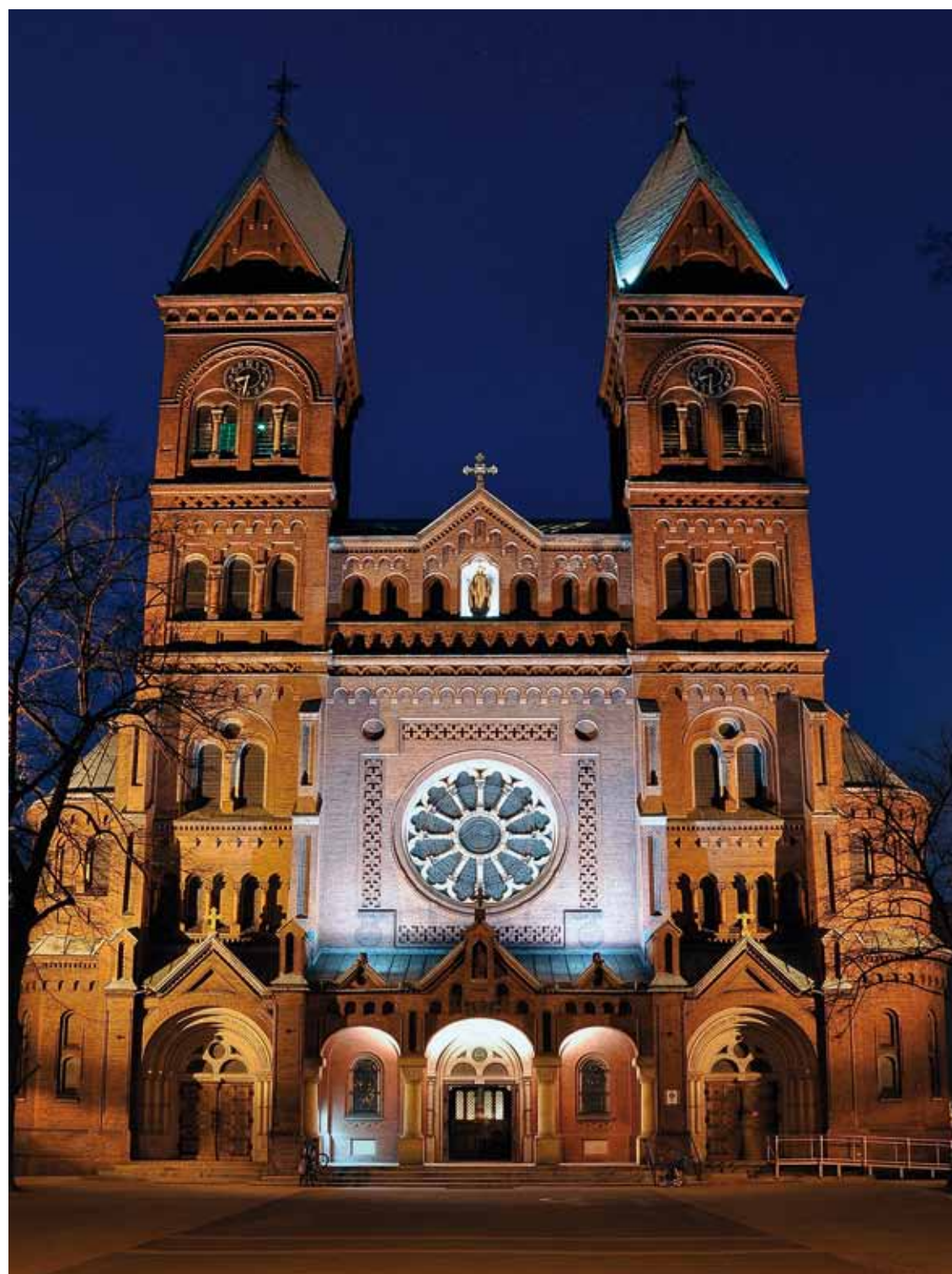
PARAFIA

Świętego Ludwika Króla i Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny

Parafia rzymskokatolicka powstała — jako kuracja — 1 września 1933 r. dla gmin Panewniki i Ligota. Erygowano ją 12 lutego 1934 r.

Do sprowadzenia do Panewnik franciszkanów, którzy przybyli tu z Góry św. Anny w 1902 roku, przyczynili się proboszczowie z Bogucic, Mikołowa, Kochłowic i Bytomia: Ludwik Skowronek, Augustyn Schumann, Ludwik Tunkel oraz Reinhold Schirmeisen. Stało się to możliwe dzięki wsparciu śląskich rodów: Ballestremów, Schaffgotschów i Donnersmarcków. Zazwyczaj przypisuje się w tej mierze decydującą rolę bogucickiemu proboszczowi ks. Ludwikowi Skowronkowi. Trzeba bowiem przypomnieć, że to on znalazł dogodne miejsce i — to chyba przede wszystkim — wpłacając ponad 10% zaliczki za 8-hektarową działkę przeznaczoną na siedzibę braci mniejszych, przekonał wszystkich swą determinacją do dokończenia tego dzieła.

Ordynariusz wrocławski, który nie był entuzjastycznie nastawiony do tego pomysłu, w tej sytuacji wyraził zgodę na osiedlenie się franciszkanów pod Katowicami. Gdy to się stało, na początku grudnia 1902 roku przybyli pierwsi bracia, którymi byli Ubald Mera i Tacjan Hanke. Osiedlili się oni najpierw w budynku, który zakupił o. Wilhelm Rogosch, zakonnik z Góry św. Anny, na tymczasową siedzibę zakonników. Znajdował się on w tej części osady, którą później zaczęto nazywać Starym Panewnikiem.



A to ciekawe!

W dekrete erygującym parafię tak określono jej teren: „do parafii Panewniki należą gmina Panewniki ze swymi granicami gminy politycznej; gmina Ligota, należąca do miasta Katowic; część gminy politycznej Piotrowic, położonej na północ od toru kolejowego Ligota-Mikołów i na północny wschód od drogi prowadzącej od Ochojca przez Zadole do Panewnik”.

Warto tu zwrócić uwagę na formę liczby pojedynczej w nazwie miejscowości. Mnoga forma nazwy pojawiła się, gdy Panewniki włączony został w obręb Katowic w 1953 r. Dlaczego tak się stało, nie wiemy. Być może dlatego, że wówczas używane już były nazwy uściślające położenie w obrębie gminy i dzielnicy: część zachodnią, tam, gdzie był pierwotny Panewniki, nazywano Starym, a część rozwiniętą wokół bazyliki — Nowym Panewnikiem.



Widok bazyliki i klasztoru tuż po ukończeniu ich budowy, obecnie nie do zobaczenia, gdyż świątynia i otoczenie klasztoru zarośnięte są drzewami.

Zadaniem pierwszych braci było przystosowanie obiektu do nowych funkcji. Na parterze urządzili więc kaplicę mogącą pomieścić ok. 300 wiernych. Jeszcze w tym samym miesiącu zamieszkali w nim ojcowie Wilhelm Rogosch i Kamil Bolczyk, który został przeznaczony do franciszkańskiej fundacji w Panewnikach.

Wierni i księża, którzy 22 grudnia 1902 roku ich witali, usłyszeli zapewnienie sprawowania opieki duszpasterskiej złożone mieszkańcom oraz pomocy w parafiach złożone kapłanom. Jednym bowiem z ważniejszych powodów, dla których sprowadzono franciszkanów na wschodnie rubieże Górnego Śląska, była niewystarczająca liczba księży mogących wypełniać duszpasterskie obowiązki dla niezwykle dynamicznie zwiększającej się populacji w okręgu przemysłowym.

By ożywić życie religijne okolicy, bracia udawali się do tych parafii, które potrzebowały wsparcia w pracy duszpasterskiej. Nie zaniedbywano także działań na miejscu. Oprócz codziennych nabożeństw franciszkanie wprowadzili uroczyste obchodzenie odpustów, takich jak: odpust Porcjunkuli ku czci Matki Bożej Anielskiej (obchodzony 2 sierpnia), uroczystość św. Franciszka z Asyżu (2 października), św. Barbary (4 grudnia) i św. Antoniego (13 czerwca).

Pod koniec 1904 roku do domu zakonnego w Starym Panewniku dołączył o. Andrzej Bolczyk, który rozpoczął budowę grotty lourdzkiej dla upamiętnienia 50-lecia dogmatu o Niepokalanym Poczęciu NMP. Poświęcenie grotty nastąpiło 27 sierpnia 1905 roku. W tym samym roku rozpoczęto budowę kościoła i klasztoru według projektu br. Mansweta Fromma.

Dzieje parafii

Placówka franciszkańska od momentu swego powstania leżała w parafii św. Wojciecha z Mikołowa. Była ona bardzo rozległa i liczyła w tym czasie ok. 30 000 wiernych, którym służyło tylko trzech księży diecezjalnych. Pomoc zakonników była zatem nieoceniona. Franciszkanie swą opieką otoczyli Panewniki, Ligotę, Ochojec, Piotrowice i Kostuchnę. Nieodległa była również Stara Kuźnica, ją jednak już w 1906 roku wyłączono z mikołowskiej parafii i przydzielono do parafii w Halembie. Zanim jednak bracia wybudowali kościół i klasztor w Mikołowie, proboszczem został ks. Paul Dworski, który nie wykazywał zapału (delikatnie mówiąc), by franciszkanie pełnili posługę duszpasterską wśród „jego” parafian.

W 1913 roku odbyło się spotkanie, w którym obok mikołowskiego proboszcza uczestniczyli przedstawiciele kurii oraz zakonu. Miało ono na celu ustalenie relacji pomiędzy parafialnym kościołem św. Wojciecha z Mikołowa a tym, który wybudowali na terenie mikołowskiej parafii franciszkanie.

Postanowiono wtedy, że zakonnicy otoczą opieką duszpasterską mieszkańców gmin leżących w pobliżu ich klasztoru i kościoła, ale część kolekty będą musieli odprowadzać do Mikołowa. Tam też były prowadzone księgi metrykalne i ślubne, rejestry chrztów.

Dziekan ks. Jan Kapica, proboszcz z tyskiej parafii Marii Magdaleny, a jednocześnie komisarz biskupi, ogłosił te ustalenia 28 grudnia 1913 roku w panewnickim kościele. Być może obowiązywałyby one krócej niż zakładano, ale lata następne to okres wojny, powstań i budowania struktur państwa polskiego, a także kościelnych.

Tak więc przez blisko 20 lat franciszkanie prowadzili duszpasterstwo w Panewnikach i okolicy bez istnienia odrębnej parafii. Ta powstała — jako kuracja — dopiero 1 września 1933 roku. Dnia 7 grudnia 1933 roku po spotkaniu bpa Stanisława Adamskiego z prowincjałem o. Augustynem Gaborem postanowiono, że zakonnikom powierzona zostanie misja utworzenia samodzielnej pa-



Świątynia zachwyca bogactwem detali i starannością wykonania.





Figura Biedaczyna na kopule. Ustawienie rzeźby takiej wielkości (7 m) i wadze (1,5 t) tak wysoko było wielkim wyczynem. Nic więc dziwnego, że wykonawcy postanowili się uwiecznić — szkoda jednak, że bezimiennie.



Kwatera franciszkanów na panewnickim cmentarzu. Na mogiłach kapłanów zakonnych wyryto symbole kapłaństwa: kielich, mszał i stule, zaś na nagrobkach braci — krzyż.

rafi, co stało się 12 lutego 1934 roku. Parafia macierzysta (mikołowska) nie miała odtąd żadnych praw ani obowiązków względem franciszkanów. Parafię Panewnik przypisano do dekanatu Katowice.

W 1927 roku, 25 lat po przybyciu do Panewnik braci mniejszych na opisanym obszarze mieszkało ponad 12 000 katolików.

W związku z ustanowieniem parafii konieczne stało się wybudowanie domu, który służyłby pozaliturgicznemu życiu parafialnemu. Zatem już w 1934 roku zakupiono z dóbr księcia pszczyńskiego parcelę sąsiadującą z klasztorem. Projekt domu parafialnego (Domu Związkowego, gdyż miał być siedzibą związków działających przy parafii) wykonał architekt Pakuła. By nie czekać z budową, po pomoc finansową zwrócono się do wojewody śląskiego, katowickiego magistratu i okolicznych przedsiębiorców. Aby umożliwić także innym skorym do pomocy udział w tym dziele, w kościele organizowano koncerty, z których dochód przeznaczano na budowę Domu Związkowego — powstał on w 1935 roku.

Nieco wcześniej z terenu, którym opiekowali się ojcowie franciszkanie — w 1931 roku — odłączono Piotrowice, gdyż utworzono tam kościół tymczasowy (parafia Najświętszego Serca Pana Jezusa).

W 1951 roku zmieniono granice w związku z utworzeniem parafii Najświętszych Imion Jezusa i Maryi w Brynowie, do której podzielono — mimo sprzeciwu mieszkańców — część parafii panewnickiej. Co ciekawe, podobna sytuacja — oporu panewnickich wiernych wobec koniecznych zmian — powtórzyła się ponad 30 lat później, gdy erygowano inną brynowską parafię: Świętej Rodziny.

Parafia panewnicka kilkakrotnie zmniejszała swój obszar, zawsze powodem były zmiany demograficzne. Gdy rozbudowywano Ligotę, tworząc w niej duże osiedla mieszkaniowe, parafia św. Ludwika Króla liczyła 40 000 wiernych.

W 1958 roku wydzielono placówkę Stare Panewniki z parafii św. Ludwika Króla, a w marcu 1981 roku odłączono kaplicę św. Antoniego z Padwy (Padewskiego), tworząc samodzielną parafię. Od franciszkanów odłączono także 19 sierpnia 1984 roku parafię Matki Bożej Królowej Różańca na Zadolu.

Cmentarz parafialny

Na spotkaniu, które odbyło się w 1913 roku, oprócz relacji i zasad współistnienia zakonu na terenie parafii mikołowskiej ustalono także, że franciszkanie założą cmentarz. Rejencja opolska nie wyraziła na to zgody, więc zakonnicy zwrócili się o pomoc do Urzędu Gminy Ligota. Zdecydowano wtedy, że gmina urządzi komunalny cmentarz. Naprzeciwko kościoła, po drugiej stronie drogi wykarczowano kawałek lasu i na ogrodzonej polanie postawiono krzyż. Fundatorem i założycielem tego cmentarza był Nepomucen Wielebski, naczelnik gminy i urzędu okręgowego w Ligocie Pszczyńskiej oraz syndyk apostołski pobliskiego klasztoru braci mniejszych. Został pochowany na założonym przez siebie cmentarzu, który poświęcił ks. dziekan Jan Kapica w styczniu 1914 roku.

Początkowo cmentarz służył tylko zakonnikom, ale wkrótce stał się miejscem wiecznego spoczynku dla wiernych. Do dzisiaj jest on komunalny, rolę cmentarnej kaplicy pełni Dom Przedpogrzebowy. Obecnie jest to jedna z większych katowickich nekropoli, jej adres to ul. Panewnicka 45.

Zajmuje obszar 5,5 ha, na którym ulokowanych jest ponad 10 000 mogił. W centralnej części cmentarza znajdują się wydzielone kwatery ojców franciszkanów oraz siostr Najświętszej Marii Panny, które przy tej samej ul. Panewnickiej mają swój dom zakonny. Na cmentarzu znajduje się również zbiorowy grób i pomnik Obrońców Katowic — powstańców, harcerzy i harcerzek zamordowanych przez Niemców we wrześniu 1939 roku w więzieniach, lasach oraz na ulicach miasta. W kwaterze 20. stoi pomnik — symboliczna mogiła żołnierzy i członków wojskowych organizacji niepodległościowych poległych w latach 1945–1956.



Widok ogólny od strony południowo-wschodniej.

Patroni parafii

Ludwik IX był synem Ludwika VIII i św. Blanki Kastyljskiej. Urodził się 25 kwietnia 1214 roku. Na tron wstąpił po śmierci ojca w wieku 12 lat (do czasu osiągnięcia przez niego pełnoletności rządy sprawowała jego matka). Był uczestnikiem wojen krzyżowych, w trakcie jednej z nich zmarł w Afryce północnej.

Władca zapisał się bardzo dobrze w dziejach Kościoła powszechnego chociażby przykładem swego życia: mimo korony nie zaniebrywał roli męża i ojca, był troskliwym opiekunem licznej rodziny. Żył bardzo skromnie, mnożył uczynki pokutne, czym ściągnął na siebie zarzut, że jest „królem mnichów”. Służył chorym i rozdawał jałmużny ubogim, miał zwyczaj przekazywać pierwociny płońów i połowów biednym, których często zapraszał do swego stołu. W każdą sobotę mył nogi trzem biedakom.

Świętość Ludwika IX była tak powszechnie uznawana, że zaledwie w 27 lat po jego śmierci papież Bonifacy VIII wyniósł go w 1297 roku na ołtarze. Był to ostatni król, który dostąpił chwały świętych. Ludwik IX jest patronem drukarzy, fryzjerów, hafciarek, introliatorów, kamieniarzy, krawców, piekarzy, pielgrzymów, niewidomych, rybaków, tkaczy i uczonych.

Przedstawiany jest często z makiętą kościoła, gdyż nader hojnie wspierał kościoły i klasztory i być może ta cecha była impulsem, aby obrać go na patrona świątyni w górnośląskim Panewniku. Święty Ludwik Król był tercjarzem franciszkańskim i zapewne to jeden z powodów, dla których franciszkanie o nim pamiętają.

Patronką drugorzędną jest Maryja Panna Wniebowzięta, patronka bazyliki i parafii oraz prowincji zakonnej. Pojawiało się to wezwanie w 1932 roku wraz ze zmianą patronki prowincji zakonnej, a dom panewnicki został siedzibą prowincjała prowincji Wniebowzięcia NMP (poprzednio Niepokalanego Poczęcia NMP).

PARAFIA RZYMSKOKATOLICKA ŚWIĘTEGO LUDWIKA KRÓLA I WNIEBOWZIĘCIA NAJŚWIĘTSZEJ MARYI PANNY (Panewniki)

ul. Panewnicka 76, 40-760 Katowice, tel. 32 252 68 70, 32 252 52 91 — parafia i klasztor, 32 202 14 44 — proboszcz panewniki@archidiecezja.katowice.pl, www.parafia.panewniki.pl

| | |
|----------------------|---|
| Dekanat: | Katowice-Panewniki |
| Liczba wiernych: | 18 500 |
| Adoracja: | stała całodzienna |
| Odpust: | ostatnia niedziela sierpnia |
| Msze św. niedzielne: | 5.30, 6.30, 8.00, 9.30, 11.00, 12.30, 14.00, 16.30, 18.30, 20.00 (akademicka), V-IX przy grocie — 10.30 |
| Msze św. w tygodniu: | 6.00, 6.45, 7.30, 8.00, 9.00, 12.00, 18.30 |

Do parafii należą ulice:

Bieszczadzka, o. Karola Bika, Braci Wieczorków, bł. Edmunda Bojanowskiego, bpa Teofila Bromboszcza, bł. Bronisławy Brygadystów (nr. nieparzyste), Karola Chodkiewicza, Cieszyńska, Emerytalna, Franciszkańska, Górzycka, Gromadzka, Grunwaldzka, Karola Grzesika, Harcerska, Stanisława Hadyny, Jana Heweliusza, Huculska, Jutrzenki, Kaszubska, Kazimierza Wielkiego, Kijowska, Kokociniec, Kombajnistów, Korejska, Koszalińska (nr. 1-5 i 2-22), Krucza, Książęca, Ludowa, Łanowa, Majakowskiego, Mała, Małopolska, Mazowiecka, Mazurska, Medyków, Nad strumieniem, Nizinna, Ogrodowa, os. Książęce, os. Świerkowe, Panewnicka (nr. nieparzyste do 201 b, parzyste do 180), Piotrowicka (nr. nieparzyste wszystkie, parzyste od 38), Józefa Płochy, Poleska, Pomorska, Przędowników (nr. 82-130 d), Radomska, Wilhelma Rogosza, Rybacka, Rzeczna, Sielska, Słupska (nr. nieparzyste), Smoleńska, Smolna, Stolarska, Strzałowa, Szadoka (nr. 17-27), Szafrinowa, Jakuba Szojdy, Śląska, Świdnicka (nr. 1-25 i 2-14), Twarda, Uroczna, Ustrońska, Warmińska, Wczasowa, pl. o. Justyna Widucha, Wietnamska, Wileńska, Józefa Wybickiego, Wyzwolenia, Zagrody, Zamiejska, Zielona, Zielonogórska (nr. 1-11 i 2-24), Związkowa, Stefana Żeromskiego.

Kościół pw. Świętego Ludwika Króla i Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny

Kościół przy ul. Panewnickiej 76 został wybudowany w stylu neoromańskim w latach 1905–1907 wg projektu Mansuetusa (Mansweta) Fromma OFM w formie okazałej bazyliki.

Konsekrowano go 19 lipca 1908 r. Od 1934 r. jest to kościół parafialny, w 1974 r. został podniesiony do rangi bazyliki mniejszej.

Panewnicka świątynia to budowla w stylu neoromańskim, z nawiązaniem do wzorców nadreńskich. Powstała na planie krzyża tacińskiego o długości 76 m i szerokości 22 m. Z łatwością zmieści się w niej 6000 wiernych. Ale nie tylko wielkością bazylika — bo w takiej formie kościół powstał — budzi podziw. Pokryta jest trwałą miedzianą blachą, która po oksydacji nabrała zielonkawego koloru, elewacje wyłożono specjalnie wypalaną cegłą, ułożoną w bogate ornamenty, a elementy fasady wykonano z jasnego piaskowca. Cechą charakterystyczną świątyni jest miedziana figura św. Franciszka na kopule, wysoka na 7 m.

Fasada frontowa o wysokości 28 m posiada kruchnę z trzema wejściami, a dwie główne wieże, nakryte czterospadowym dachem, mają dostawione okrągłe klatki schodowe prowadzące na chór. Na wieżach umieszczono zegary, nad wejściem usytuowana jest figura św. Floriana, który ma chronić kościół przed pożarem, natomiast szczyt fasady zdobi figura Matki Boskiej. Bazylikowy korpus świątyni nakryty jest dwuspadowym dachem z lukarnami, transept zamknięty absydami ma długość 30 m.

We wnętrzu zachowało się w większości oryginalne neoromańskie wyposażenie, pochodzące z lokalnych śląskich warsztatów, w których wykonano jednak jedynie te przedmioty, jakich sami franciszkanie nie potrafili zrobić. Drewniane wyposażenie - ławki, ołtarze, konfesjonały - wykonali zakonnicy w swych stolarniach wg projektu Mansuetusa Fromma. Podobnie było z metalowymi elementami zarówno zdobniczymi jak i złącznymi, które odkuwali w swych kuźniach.



Prezbiterium i ołtarz główny. Jest to rzadki na Górnym Śląsku przykład ołtarza baldachimowego o marmurowych kolumnach.



W prezbiterium z trójnawową kryptą mieści się ołtarz ze św. Józefem z 1908 roku. Uwagę zwraca rzadko spotykany na terenie Polski ołtarz baldachimowy, który ustawiono w podwyższonym w stosunku do reszty gmachu prezbiterium, dzięki czemu jest dobrze wyeksponowany i widoczny z każdego miejsca w świątyni. Po lewej stronie nawy głównej usytuowano ambonę. W północnej części prezbiterium znajduje się chór ze stallami. Kościół posiada kilkanaście ołtarzy bocznych i kaplic: Najświętszego Sakramentu, MB Częstochowskiej, św. Franciszka z Asyżu, św. Barbary, św. Romana i Ptolemeusza z Nepi, MB Bolesnej, MB Fatimskiej, św. Antoniego Padewskiego.

We wnętrzu świątyni zastosowano sklepienia krzyżowe. Filary posiadają konsole zdobione anielskimi głowami. Kościół zawiera 86 zabytków epigraficznych, głównie z początku XX wieku (najwięcej spośród wszystkich katowickich świątyń), umieszczonych m.in. na ścianach, drzwiach i witrażach. Szczególnie cenne są witraże posiadające inskrypcje w formie sentencji oraz upamiętniające fundatorów, np. na witrażu ze św. Ludwikiem przyjmującym habit od św. Franciszka widnieje zapis: „R. D. Ludovicus Skowronek Fautor Paniewnicensis 1908”. Na witrażu w kształcie rozety, usytuowanym w prezbiterium, wymieniono kard. Geорга Koppa, a na innych witrażach są poświadczeni jako fundatorzy i dobrodziejcy m.in. rodzina Henckel von Donnersmarck. Witraż przedstawiający św. Antoniego mówiącego do ryb ufundował Antoni Grzyśka — ówczesny sołtys Ligoty. Zachował się także skrzynkowy relikwiarz męczenników św. Ptolemeusza i św. Romana, wykonany z metalu i szkła przez firmę J. Hoepfner & Comp. Relikwie świętych 21 września 1913 roku uroczysto wprowadzono do kościoła.

Kaplica św. Józefa w krypcie, pod górną częścią prezbiterium i chóru zakonnego. Jej krzyżowe sklepienie opiera się na dziesięciu filarach. Ołtarz i witraże w kaplicy przedstawiają sceny z życia św. Józefa. W krypcie sprawuje się sakrament pokuty.

Trochę historii

Pierwszym pomysłem budowlanym franciszkanów po osiedleniu się w Panewniku była grotta lourdzka. Wybudowano ją z inicjatywy o. Andrzeja Bolczyka w latach 1904–1905 według projektu Jana Karola Bauma na wzór oryginalnej. Poświęcono ją 27 sierpnia 1905 roku. Na wykonanie grotty zużyto ponad 3000 cetnarów skały wulkanicznej (tufu trachitowego o czerwonym zabarwieniu) sprowadzonej z Andernachu nad Renem. Biały marmur na ołtarz podarowali Schaffgotschowie z Kopic. Grotta jest szeroka na 33 m, wysoka na 9 m wewnątrz i 11,5 m na zewnątrz.

Usytuowanie grotty wzorowane jest na Lourdes — nawet rzeczka Kłodnica przebiega pod zbliżonym do francuskiego pierwotnego kątem. Budowa grotty była mocno propagowana, miała więc ogromne znaczenie dla popularyzacji planowanego dzieła franciszkanego — budowy zespołu kościelno-klasztornego.

Nic więc dziwnego, że po utworzeniu grotty rozpoczęto prace przy budowie klasztoru wraz ze świątynią. Projekt zamówiono u niemieckiego franciszkanina — brata Mansuetusa Fromma, autora wielu prac architektonicznych. Jego dziełem jest m.in. klasztor franciszkanów i kościół św. Elżbiety Węgierskiej w Nysie oraz kościół we Wrocławiu-Karłowicach. Po zatwierdzeniu planów (co zbiegło się w czasie z ukończeniem grotty lourdzkiej) zawarto umowę na wykonanie budowli z baumeistrem Franzem Neumannem z Bytomia. Pierwsze prace — na działce zakupionej od Johanna Kopinioka za 12 500 marek — wykonano 4 października 1905 roku, w dzień św. Franciszka. Mimo napotkania w trakcie wykopów na ruchome piaski fundamenty przed zimą były gotowe.

W roku następnym tempo prac było równie imponujące, na budowie pracowało codziennie 200 robotników. 1 lipca 1906 roku ks. dziekan Richard Stehr, proboszcz z Mokrego, jako delegat kard. Geорга Koppa poświęcił kamień węgielny.

A to ciekawe!

Pierwotnie klasztor i kościół franciszkanów miał powstać w Goduli, bliżej wielkich miast przemysłowych, przede wszystkim Zabrze i Bytomia. Nie znamy przeszkód, które to uniemożliwiły. Wiemy jednak, że wybierając Panewnik, brano pod uwagę bliskość stacji kolejowej. Franciszkanie przybywali przecież przede wszystkim po to, by w oddalonych od siebie parafiach służyć pomocą księżom proboszczom, więc kwestia komunikacji była bardzo istotna, a stacja kolejowa w Ligocie była nieopodal.



Widok na nawę główną w stronę ołtarza. Po jej obu stronach, w galerii blend arkadowych (na zdjęciu powyżej) umieszczono w 1961 r. sceny z życia św. Franciszka z Asyżu autorstwa Norberta Paprotnego. W nawie głównej i transepcie zawieszono są stacje drogi krzyżowej. Na tej samej wysokości nawy głównej po lewej jej stronie znajduje się ambona, po prawej rzeźba przedstawiająca św. Ludwika Króla.

Jesienią położono dach na klasztorze, a po Wielkiej Nocy w 1907 roku (wtedy był to 31 marca) urządzono kilka cel dla zakonników i kaplicę, by braciszkanie nie musieli codziennie pokonywać drogi z dotychczasowej siedziby w Starym Panewniku na plac budowy. Było to duże ułatwienie, gdyż bracia zakonnicy wykonywali zadania wymagające specjalistycznych umiejętności. 29 września 1907 roku budowę klasztoru zakończono.

Powstał więc w Panewnikach zespół sakralnych budowli, potężnego kościoła i równie dużego klasztoru. Wcześniej wybudowano Grotę Matki Bożej z Lourdes, w latach następnych tworzone kalwarię. Powstał zatem kompleks tętniący życiem religijnym. Nic więc dziwnego, że w 50. rocznicę poświęcenia grotki lourdzkiej uznano panewnicki kościół za sanktuarium maryjne. Bracia mniejsi, wiedząc, że miejsce to jest czymś wyjątkowym dla mieszkańców Górnego Śląska, rozpoczęli starania, by podnieść rangę

świątyni do tytułu bazyliki mniejszej. Nie było to jednak proste. Pierwszą prośbę kuria rzymska odrzuciła. Dopiero ponowne starania, wsparte przez prymasa kard. Stefana Wyszyńskiego dały efekt. 12 maja 1974 roku Jean Villon, sekretarz stanu Stolicy Apostolskiej, napisał: „Zgadamy się, aby kościół pod wezwaniem św. Ludwika i NMP Wniebowziętej w diecezji katowickiej podnieść do rzędu i godności Bazyliki Mniejszej i równocześnie nadać mu wszystkie prawa i przywileje liturgiczne przysługujące tego rodzaju świątyniom”, zaś kilka zdań wcześniej przeczytać można było takie słowa: „do podjęcia takiej decyzji skłania nas nie tylko wielkość świątyni i jej wspaniałość, lecz głęboka nadzieja, że ta świątynia będzie w przyszłości dla licznych rzesz wiernych, zwłaszcza robotników, miejscem modłów i pokoju, zdrowej nauki i ożywionego kultu [...]”.

Uroczyste nadanie tego tytułu franciszkańskiemu kościołowi w Panewnikach odbyło się 20 maja 1975 roku.



A to ciekawe!

Projektant bazyliki, brat M. Fromm, znany był z tego, że w swych budowli starał się umieszczać ozdobne detale architektoniczne, niektóre tak wyrafinowane, że nie były przyjmowane ze względu na sprzeczność z duchem franciszkańskiego ubóstwa.



Organy

Organy zostały wybudowane w 1925 roku przez firmę Berschdorf z Nysy. Ich poświęcenia dokonał w 1925 roku ks. August Hlond, wtedy jeszcze administrator apostolski.

W absydach transeptu znajdują się ołtarze wykonane w warsztacie niemieckiego rzeźbiarza Georga Schreiera z Ratyzbony. W prawej absydzie — św. Antoniego z Padwy (zdjęcie duże), w lewej — św. Franciszka z Asyżu (zdjęcie małe). Wysokie na 4,6 m witraże nad ołtarzami również przedstawiają sceny z życia tych franciszkańskich świętych.

W latach 2009–2012 pod nadzorem prof. Juliana Gembalskiego został przeprowadzony gruntowny remont organów, który sfinansowali parafianie oraz Urząd Miasta Katowice. Prace wykonał Mieczysław Klonowski. Podczas remontu przywrócono instrumentowi dawną świetność.

Obecnie organistą w bazylice franciszkanów w Katowicach-Panewnikach jest Zygmunt Pinkawa, który uczył się gry na organach pod okiem swojego ojca Wiktora, nauczyciela muzyki i organisty w tej samej świątyni.



A to ciekawe!

Mimo przybycia w 1902 r. franciszkanów do Panewnika w celu budowy kościoła i klasztoru na zakupionej w tym celu działce niewiele się działo. Nieprzychylni dziełu braci rozpoczęli rozpowszechniać pogłoski i publikować artykuły, jakoby działał się tak na skutek niechęci do zakonu księży pszczyńskich i władz rejencji opolskiej. Nie wiadomo jednak wtedy o planowanej wielkości przyszłej bazyliki ani o zakazie organizowania kwest na budowę wydanym przez kard. G. Koppa.

Grota Matki Boskiej z Lourdes na kartce pocztowej z okresu międzywojennego (po lewej) i współcześnie (poniżej).



Dzwony

Pierwsze dzwony przeznaczone dla panewnickiego kościoła poświęcono jeszcze w trakcie jego budowy 29 września 1907 roku. Stało się to z okazji wprowadzenia zakonników do klasztoru. Ksiądz Ludwik Skowronek, tym razem jako delegat kard. Georga Koppa, wrocławskiego ordynariusza, w pień odprawił nabożeństwo przy grocie, a następnie poświęcił pięć dzwonów: największy, św. Franciszek, ważył 2,4 t, następny był św. Antoni ważący 1 t, trzeci — św. Klara — miał 600 kg, czwarty to św. Barbara, piątym była sygnaturka św. Józef. Zanim trafiły na swoje miejsce, zostały zawieszono w przedsionku prawej wieży i już w dniu uroczystości można było słyszeć ich bicie.

Tylko 10 lat cieszyły wiernych swym dźwiękiem, gdyż wojsko ukradło je i przetopiło na armatnie łuski. Jednak już 5 grudnia 1920 roku udało się zawiesić nowe. W tym dniu poświęcono cztery dzwony, zaś piąty, największy, ochrzczony imieniem św. Antoniego kupiono w 1930 roku. Dzwony pochodziły z firmy F. Otto w Hemelingen, ostatni z 1930 wykonał K. Schwabe z Bielska. Także i te niemieccy żołnierze zarekwirowali. Tym razem wieże były puste znacznie dłużej. Dopiero 24 marca 1964 roku trzy dzwony: św. Józef, Matka Boża i św. Antoni, poświęcił o. Teofil Zawieja, prowincjał.

Kaplice i klasztory na terenie parafii

Kalwaria

Wokół zespołu klasztoro-kościelnego od samego początku tworzone kalwarię. Pierwszą jej wersję tworzyły niewielkie obrazki zawieszono na palikach. Drugą utworzono, zawieszając w 1911 roku — powstał wtedy także pierwotny, niezrealizowany projekt kalwarii — na solidniejszych słupkach większych rozmiarów obrazki olejne. Ta droga krzyżowa przetrwała 25 lat. Inny, niezrealizowany projekt autorstwa architekta Maxa Śliwki z Zabrze, pochodzi z 1916 roku.

6 maja 1936 roku zebrał się Komitet Budowy Kalwarii, w którego skład wchodził m.in.: o. Michał Porada, ówczesny prowincjał, o. Karol Bik-Dziesowski, proboszcz, oraz artyści: architekt Franciszek Mączyński (jeden z projektantów katedry), literat i rysownik Stanisław Ligoń oraz Stanisław Bocianowski. Po wybraniu projektu architektów Jana Kruga i Tadeusza Brzozy w stylu modernistycznym rozpoczęto przygotowywanie terenu. W tym samym 1936 roku rozpoczęto budowę kalwarii, której większość kaplic w stanie surowym była gotowa przed wybuchem wojny. Przede wszystkim wytyczono ścieżki i rozpoczęto nasadzenia setek drzew. Poszczególne stacje były fundowane przez: wiernych (stacja drugiego upadku), stowarzyszenia kościelne panewnickiej parafii (kaplica św. Weroniki), Józefa Schimschala, stolarza z Katowic (kaplica Kafasza). Katowiczanie ufundowali także kościół Ukrzyżowania, a kaplica Szymona Cyrenejczyka była darem pracowników huty Baildon.

Dokończenie budowy i wyposażenie wnętrz kaplic kalwaryjskich nastąpiło w latach 1947–1953. W obydwu etapach prace budowlane prowadzone były pod kierunkiem o. Karola Bika. Dekorację rzeźbiarską stacji przed wojną zaprojektował Marian Wnuk, po 1945 roku — Bogusław Langman, Bronisław Koniuszy, Sławomir Białek, F. Józefowicz. Polichromie są autorstwa Edwarda Daniela Czucha ze Lwowa. Kalwaria obejmuje 12 kaplic z kościołem Ukrzyżowania (tzw. Trzech Krzyży, mieszczącym stacje XI, XII i XIII).

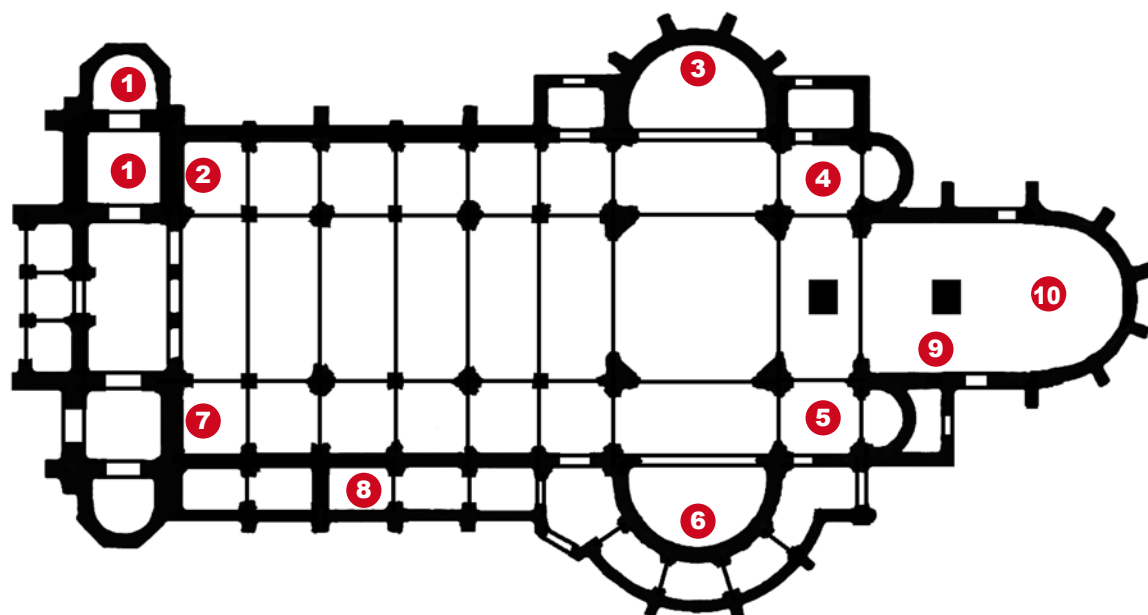
Po wojnie uzupełniono kalwarię także kaplicami różańcowymi. W latach 1953–1963 powstało 15 kaplic ilustrujących tajemnice różańcowe: radosne, bolesne i chwalebne. Poświęcenie przez bpa Herberta Bednorza kaplic chwalebnych miało miejsce 22 wrze-

Kaplica świętych Romana i Ptolemeusza z Nepi znajduje się w przedłużeniu lewej nawy bocznej. Na mencie znajduje się relikwiarz. Polichromia ze św. Maksymilianem Kolbem pochodzi z 1987 r. Polichromię w absydzie przedstawiającą męczeństwo świętych Romana i Ptolemeusza wykonał Roman Paják. Malowidła zostały odnowione w 1988 r. przez Jana Gałasza.



Na sąsiedniej stronie: szopka bożonarodzeniowa, z której słynie bazylika ojców franciszkanów i która swą wielkością i urodą przyciąga co roku rzesze wiernych.

1. Kaplica Najświętszego Sakramentu
2. Ołtarz św. Barbary
3. Ołtarz św. Franciszka z Asyżu
4. Kaplica świętych Romana i Ptolemeusza z Nepi
5. Kaplica MB Częstochowskiej
6. Ołtarz św. Antoniego z Padwy
7. Ołtarz MB Bolesnej – Pietà
8. Kaplica MB Fatimskiej
9. Wejście do krypty
10. Chór zakonny ze stallami



śnia 1963 roku. Dekoracje rzeźbiarskie wykonali: Karol Muszkiet, Bronisław Koniuszy, Sławomir Białek, F. Józefowicz, majoliką jest autorstwa Grażyny Borkowskiej-Niemojewskiej.

Po piekarskiej i pszowskiej kalwaria panewnicka jest trzecią, która powstała na obszarze objętym przez diecezję katowicką. W 1982 roku wpisana została do rejestru zabytków.

Oprócz wzmiankowanego już kościoła Trzech Krzyży na kalwarii (który jest też kościołem akademickim) na terenie parafii św. Ludwika Króla i Wniebowzięcia NMP znajduje się sporo innych kaplic. Jest tak dlatego, że obok klasztoru franciszkanów mieszczą się też inne domy zakonne, a także szpitale, które również mają kaplice.

Tak więc są to: kaplica Najświętszego Serca Pana Jezusa oraz kaplica Matki Bożej Fatimskiej w Domu Prowincjalnym sióstr słuźebniczek NMP, ul. Panewnicka 63; kaplica w Domu im. św. Anny dla emerytek sióstr słuźebniczek NMP przy ul. Panewnickiej 45; kaplica św. Józefa w domu zakonnym sióstr salwatorianek; kaplica Aniołów Stróżów w Górnośląskim Centrum Zdrowia Dziecka i Matki im. Jana Pawła II; kaplica św. Antoniego w Centralnym Szpitalu Klinicznym; kaplica bł. Edmunda Bojanowskiego w Szpitalu Kolejowym. Są oczywiście także kaplice w domu zakonnym braci mniejszych: bł. siostry Sancji i św. Bonawentury; jest również kaplica św. Damiana w Wyższym Seminarium Duchownym OFM.

Pod tym samym adresem co bazylika mieści się także **klasztor Zakonu Braci Mniejszych — franciszkanów**.

Ze wschodnią krukutą kościoła łączy się budynek klasztoru. Poświęćmy mu nieco więcej słów nie tylko dlatego, że tworzy z bazyliką kompleks, ale także dlatego, że jest on tajemniczą przestrzenią chronioną klauzurą.

Dla wielu centralnym miejscem klasztoru jest furta. Najważniejszą jednak jego częścią jest kaplica, w tym wypadku nazywana oratorium. W panewnickim klasztorze są dwa oratoria. Tak zwane stare oratorium znajduje się na drugim piętrze. Łączy się oknem z bazyliką. Gdy braci przybywało, kaplica ta stała się zbyt mała, by ich wszystkich pomieścić na wspólnych nabożeństwach. W latach 80. XX wieku z boku prezbiterium dobudowano więc drugą kaplicę.

Podobnie jak stare oratorium, tak i pierwotny refektarz okazał się za mały. Mieścił się on na pierwszym piętrze. Obecnie nowy, większy powstał w miejscu dawnej kuźni i sal duszpasterstwa akademickiego. Tak jak i kuźnię, już niepotrzebną, zlikwidowano także inne warsztaty, niegdyś niezbędne w tak dużym klasztorze. Nie ma już więc drukarni czy stolarni. Została jeszcze krawcownia, w której szyje się habity, ciągle działa też pralnia. Bracia wciąż prowadzą archiwum, korzystają z biblioteki, mają salę do wspólnego, rekreacyjnie spędzanej czasu. Od kilku lat działa też muzeum misyjne i herbarium.

Na czele klasztornej wspólnoty, tzw. konwentu, stoi — wybierany na trzyletnią kadencję — gwardian. W zarządzaniu pomagają mu wikary domu i ekonom.

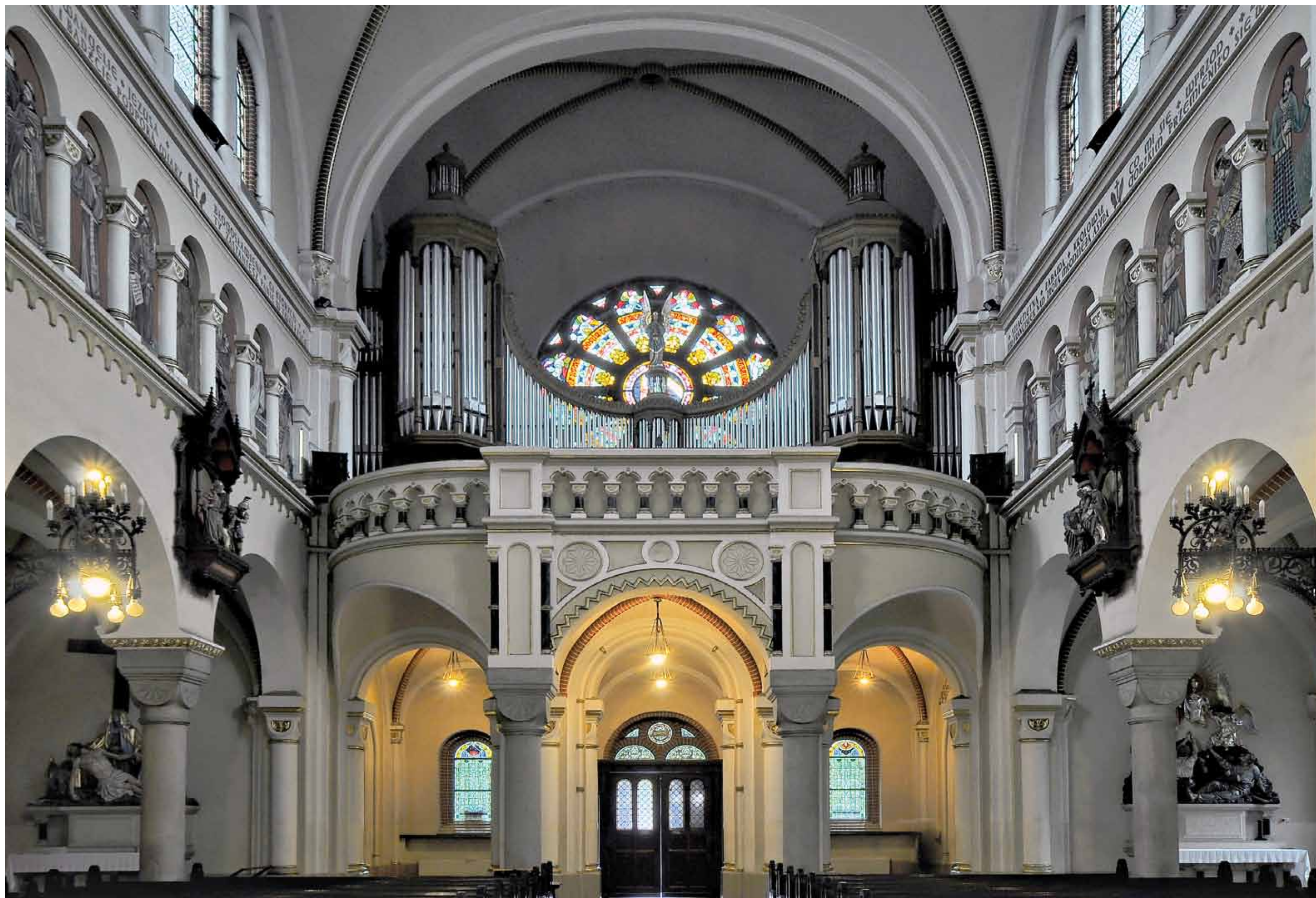
Pierwszym klasztorom ojców franciszkanów był zakupiony dom mieszkalny w Starym Panewniku (okolice obecnego kościoła parafialnego pw. Antoniego Padewskiego). Został erygowany 22 grudnia 1902 roku. Dnia 17 marca 1923 roku Panewniki i klasztor wyłączone z prowincji wrocławskiej przyłączono do wielkopolskiej Prowincji Niepokalanego Poczęcia NMP (od 1932 roku nosi



Widok na bazylikę z początków XX w. Gdy powstała kalwaria, otoczenie zostało zadrzewione, tworząc urokliwy park.



nazwę Wniebowzięcia NMP). Jednocześnie dom panewnicki został siedzibą prowincjała. W latach 1921–1929 mieściło się tu kolegium serafickie (niższe seminarium), a w 1932 roku powstał nowicjat i drukarnia. Podczas wojny już w październiku 1939 roku zajęto część domu związkowego na biura NSDAP. We wrześniu i październiku 1940 roku władze okupacyjne skonfiskowały dom związkowy i klasztor w celu umieszczenia przesiedleńców z Besarabii i Bukowiny. Jedynie kilku ojców mogło pozostać i pracować w klasztornej parafii. Bracia powrócili do klasztoru w roku 1945. Po wojnie stał się on ośrodkiem kształcenia kandydatów do zakonu. W latach 1949–1970 istniało tu Studium Teologiczne, a od roku 1970 funkcjonuje Wyższe Seminarium Duchowne. W 1966 roku powstał Franciszkański Ośrodek Duszpasterstwa Akademickiego.



Organy zostały wybudowane w 1925 r. przez firmę Berschdorf z Nysy.

Klasztor sióstr salwatorianek

18 grudnia 2003 roku w parafii w Panewnikach zamieszkały cztery siostry ze Zgromadzenia Sióstr Boskiego Zbawiciela (salwatorianki) z domu macierzystego w Goczałkowicach. Już wcześniej pracowały jako pielęgniarki na oddziale okulistycznym Okręgowego Szpitala Kolejowego, lecz w tym celu musiały dojeżdżać z Goczałkowic.

Na klasztor przeznaczono dom mieszkalny przy ul. o. Karola Bika 6 należący do emerytowanego proboszcza z Tarnowskich Gór Rept Śląskich ks. Bernarda Sigmunda, który do śmierci w 2010 roku mieszkał na piętrze tego budynku. 5 września 2005 roku poświęcono w nim kaplicę św. Józefa. Siostry oprócz pracy w szpitalu obsługują kancelarię oo. franciszkanów.

KRZYŻE PRZYDROŻNE I KAPLICZKI

Przy ul. Panewnickiej 163 stoi drewniany krzyż z figurą Chrystusa z pocz. XX w.

W ogrodzie Domu im. św. Anny Zgromadzenia Sióstr Służebniczek NMP NP stoi kapliczka domkowa z figurą św. Józefa, postawiona w 2009 roku. Na elewacji domu znajduje się figura MB Niepokalanie Poczętej.

Na placu przed bazyliką znajduje się drewniany krzyż misyjny. Na kolumnie i cokole stoi figura św. Jadwigi Śląskiej — patronki Śląska i prowincji Zakonu Braci Mniejszych we Wrocławiu. Poza wymienionymi na terenie kalwarii znajdują się kapliczki kalwaryjskie i różańcowe.

Klasztor franciszkanów w Panewnikach jest równie popularny co nieznan. Rzadko bowiem można zobaczyć wewnątrz i we wnętrzu dziedzińca. Na zdjęciu po prawej refektarz, poniżej klasztor od strony północnej, u dołu pasieka w ogrodzie.



Klasztor sióstr służebniczek NMP NP

Siostry służebniczki NMP Niepokalanej Poczętej z domu macierzystego w Porębie zakupiły w 1912 roku budynek parterowy z poddaszem w panewnickim przysiółku Kokociniec przy obecnej ul. Panewnickiej 73. W domu tym mieszkaly już od 26 września 1909 roku jako lokatorki. W 1921 roku przeniósł się do większego domu koło kościoła, zakupionego od oo. franciszkanów (Dom św. Franciszka — przy obecnej ul. Panewnickiej 84), a dotychczasowy wynajęły świeckim lokatorom.

W Panewnikach znalazła swą siedzibę prowincja polsko-śląska sióstr służebniczek NMP, erygowana uchwałą Rady Generalnej w Leśnicy z 27 czerwca 1923 roku zatwierdzoną przez kurię wrocławską 4 lipca tego roku (od 1928 roku prowincja polsko-śląska). Pierwszą przełożoną została siostra M. Zofia Pawleta. W klasztorze 8 maja 1925 roku erygowano kaplicę półpubliczną na pierwszym piętrze. Msze święte odprawiano też w parterowej przybudówce mieszczącej dawną salę restauracyjną. Od 29 kwietnia 1946 roku w domu zakonnym erygowano drugą kaplicę przeznaczoną dla profesek.

17 sierpnia 1934 roku siostry rozpoczęły budowę nowego Domu Prowincjalnego (przy obecnej ul. Panewnickiej 63), w który 14 maja 1936 roku wmurowano kamień węgielny (w tym czasie 2/3 budynku były już nakryte dachem). Obiekt powstawał według projektu diecezjalnego architekta Jana Affy. W 1939 roku w Panewnikach mieszkaly 54 siostry. W budowanym nowym klasztorze (doprowadzonym przed wybuchem wojny do stanu surowego) gotowe były dwa pokoje z 20 łózkami. Po otwarciu nowego Domu Prowincjalnego w poprzednim klasztorze mieścił się Zakład św. Anny przeznaczony dla chorych sióstr.

Na początku wojny w 1940 roku prace budowlane wstrzymano z nakazu władz. We wrześniu 1940 roku w klasztorze zamieszkali niemieccy przesiedleńcy z terenów zajętych przez ZSRR. 18 października 1940 roku nowo budowany gmach (przy ówczesnej Klosterstrasse 2) został zajęty przez władze na cele świeckie, a 24 sierpnia 1943 roku Gestapo skonfiskowało go na rzecz Rzeszy Niemieckiej. W 1941 roku skonfiskowano też najstarszy budynek klasztorny (przy Klosterstrasse 16) i otwarto w nim przedszkole prowadzone przez NSV; tę samą funkcję obiekt pełnił jeszcze po wojnie. W Panewnikach mieszkało wówczas 31 sióstr (głównie chore). Własnością zgromadzenia były ponadto domy mieszkalne przy Klosterstrasse 69, w którym mieszkali lokatorzy, i przy Klosterstrasse 11, gdzie mieszkało osiemu franciszkanów.

W 1949 roku nowicjat został przeniesiony do nowego gmachu, w którym wykończono jedno skrzydło. Na drugim piętrze erygowano 1 września 1949 roku tymczasową kaplicę półpubliczną Niepokalanej Serca NMP (przeniesioną z parterowej sali starego



Oczko wodne we franciszkańskim ogrodzie, w głębi szopy, w których w zimowe dni oglądać można żywe szopy.



Plan kalwarii sporządzony w 1956 r., zaznaczono na nim m.in. drogę krzyżową oraz szlak kapliczek różańcowych.



Witraż z herbem kard. Geорга Koppa.

budynku). W roku 1950 władze nakazały wstrzymanie prac budowlanych, a 3 maja tego roku zajęły zachodnią część domu. Wcześniej zabrano zgromadzeniu grunty uprawne. 29 grudnia 1951 roku państwowa komisja zajęła gmach na cele szpitalne.

1 grudnia 1951 roku poświęcono kaplicę Najświętszego Serca Pana Jezusa (pod jeszcze niewykończoną właściwą kaplicą), 17 stycznia 1952 roku władze ją opieczętowały, a w 1956 roku rozpoczęły wykańczanie gmachu, który miał być przeznaczony na szpital przeciwgruźliczy. Przemiany październikowe spowodowały jednak wstrzymanie prac i 17 listopada 1956 roku budynek zwrócono siostrom. W 1957 roku rozpoczęto rozmowy w celu wydzierżawienia części zachodniej gmachu Dyrekcji Okręgowej Kolei Państwowych na Szpital Kolejowy, który otwarto w 1969 roku.

Przy kaplicy NSPJ w 1958 roku został ustanowiony rektor ks. Józef Tchorz. Kaplica służyła jako kościół szkolny dla uczniów szkół średnich. Odbywano tu rekolekcje zamknięte i dni skupienia.

Obecnie w Domu Prowincjalnym mieści się kandydatura, postulat i drugi rok nowicjatu, a siostry pełnią funkcję katechetek, pielęgniarek w Okręgowym Szpitalu Kolejowym oraz ambulatoryjnie opiekują się chorymi, katechizują i prowadzą jadłodajnię dla ubogich. W klasztorze mieści się przedszkole niepubliczne im. bł. Edmunda Bojanowskiego oraz Dom Rekolekcyjny Archidiecezji Katowickiej. W Domu im. św. Anny przy ul. Panewnickiej 84 mieszkają siostry emerytki, z których część pracuje w szpitalu.

Przez krótki czas w Panewnikach istniał również **klasztor sióstr salezjanek**.

Dom zakonnny sióstr salezjanek erygowano 22 listopada 1985 roku przy ul. Wileńskiej 7/1. Był to parter piętrowego budynku mieszkalnego — dar państwa Psiuk, rodziców jednej z zakonnicek. Zamieszkały tam siostry przygotowujące proces informacyjny matki Laury Meozzi. 16 grudnia 1987 roku erygowano tam kaplicę półpubliczną. Klasztor zlikwidowano w 1997 roku, ponieważ siostry nie mogły wykupić od pozostałych właścicieli piętra budynku.

KOŚCIÓŁ PW. ŚWIĘTEGO LUDWIKA KRÓLA I WNIĘBOWZIĘCIA NAJSWIĘTSZEJ MARYI PANNY

| | |
|-------------|-------------------------------------|
| Projekt: | Mansuetus (Manswet) Fromm OFM |
| Budowniczy: | o. Krystian Kozubek OFM, prowincjał |
| Wykonawca: | Franz Neumann Beuthen O/S (Bytom) |

| | |
|--|--|
| Długość / szerokość / wysokość nawy głównej: | 50 m / 10 m / 12 m |
| Długość / szerokość / wysokość naw bocznych: | 50 m / 5,5 m / 7 m |
| Długość / szerokość świątyni: | 76 m / 22 m |
| Wysokość wież / kopuły: | 48 m / 30 m |
| Status: | wpisany do rejestru zabytków pod nr. A/1202/73 |



Klasztor sióstr służebniczek przy ul. Panewnickiej 73

Chcesz wiedzieć więcej?

o. Syrach Bogdan Janicki OFM, Czytanki majowe na jubileusz 100-lecia konsekracji bazyliki w Panewnikach, Jaworzynka-Panewniki 2008.

